

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CARL OTTO LENZ
 της 2ας Μαρτίου 1993 *

*Κύριε Πρόεδρε,
 Κύριοι δικαστές,*

A — Εισαγωγή

1. Η αίτηση του *cour d'appel de Douai* (Γαλλία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, η οποία εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου, αφορά την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου στον τομέα της διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων, ειδικότερα την εφαρμογή των διατάξεων που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και της οδηγίας του Συμβουλίου που έχει εκδοθεί στον τομέα αυτό ¹. Οι κατηγορούμενοι της κύριας δίκης, Βέλγοι υπήκοοι, κατηγορούνται ότι το 1985, χωρίς να έχουν λάβει την προς τούτο προβλεπόμενη άδεια, διέθεσαν απόβλητα στη Γαλλία, πιο συγκεκριμένα «συνέλεξαν και μετέφεραν» χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια ².

2. Όπως προκύπτει από τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις τις οποίες παραθέτει το *cour d'appel de Douai* προκειμένου να διευκρινίσει την κατηγορία αυτή ³ και τις οποίες η Γαλλική Κυβέρνηση κατέθεσε ενώπιον του Δικαστηρίου ⁴, η προς τούτο προβλεπόμενη άδεια αποτελεί εξουσιοδότηση «συγκεντρώσεως» χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων, το οποίο σημαίνει τη συνάθροιση, τη συλλογή και τη μεταφορά ποσοτήτων χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων *προερχομένων από περισσότερους του ενός κατό-*

χους ⁵. Η άδεια αυτή χορηγείται, κατόπιν προσκλήσεως υποβολής υποψηφιότητας, στους υποψηφίους οι οποίοι παρέχουν τις απαιτούμενες εγγυήσεις, ιδίως όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα, δηλαδή στον υποψήφιο του οποίου η προσφορά εγγυάται τις πλέον ικανοποιητικές συνθήκες συγκεντρώσεως από απόψεως προστασίας του περιβάλλοντος ⁶. Η άδεια εχορηγείτο για περίοδο τεσσάρων ετών ⁷.

3. Επιπλέον, από τις σχετικές διατάξεις προκύπτει ότι το σύστημα χορηγήσεως αδειάς συγκεντρώσεως ορυκτελαίων διευκρινίζεται και συμπληρώνεται με διάφορους επιμέρους όρους. Κατά το άρθρο 4 του διατάγματος 79-981, κάθε άδεια περιορίζεται σε μία από τις γεωγραφικές ζώνες οι οποίες συνθέτουν την επικράτεια της μητροπολιτικής Γαλλίας. Εντός της ζώνης αυτής, ο κάτοχος της αδειάς (ο «εξουσιοδοτημένος συλλογέας») υποχρεούται, σύμφωνα με το άρθρο 6, περίπτωση α', του διατάγματος 79-981, όπως τροποποιήθηκε με το διάταγμα 85-387 να συγκεντρώνει τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια. Το άρθρο 8 του παραρτήματος της αποφάσεως της 29ης Μαρτίου 1985 διευκρινίζει την υποχρέωση αυτή υπό την έννοια ότι ο εξουσιοδοτημένος συλλογέας πρέπει να προβαίνει εντός δεκαπενθήμερης προθεσμίας στην αποκομιδή κάθε ποσότητας χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων άνω των 200 λίτρων η οποία του παραδίδεται.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Οδηγία 75/439 της 16ης Ιουνίου 1975 περί διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 77).

2 — Σελ. 2 της διατάξεως περί προδικαστικής παραπομπής.

3 — Άρθρο 24, παράγραφος 5 του νόμου της 15ης Ιουλίου 1975, διάταγμα της 21ης Νοεμβρίου 1979, απόφαση της 29ης Μαρτίου 1985, νομοκρατική απόφαση της 30ής Αυγούστου 1985.

4 — Παραρτήματα 1 έως 4 της απαντήσεως της Γαλλικής Κυβερνήσεως στις ερωτήσεις που έθεσε το Δικαστήριο.

5 — Βλ. άρθρο 1 της αποφάσεως της 29ης Μαρτίου 1985 περί των προϋποθέσεων συγκεντρώσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων.

6 — Άρθρο 5 του παραρτήματος της προαναφερθείσας αποφάσεως της 29ης Μαρτίου 1985.

7 — Άρθρο 5, παράγραφος 2, του διατάγματος 79-981 όπως τροποποιήθηκε με το διάταγμα 85-387.

4. Οι εξουσιοδοτημένες επιχειρήσεις ασκούσαν τη δραστηριότητα της συγκεντρώσεως, βάσει των διατάξεων που ίσχυαν κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα⁸, μονοπωλιακώς εντός της προαναφερθείσας γεωγραφικής ζώνης. Ο όρος αυτός, ο οποίος ήδη προκύπτει από τη διατύπωση του άρθρου 4 του διατάγματος 79-981, επιβεβαιώθηκε επίσης ρητώς από το άρθρο 6 του παραρτήματος της αποφάσεως της 29ης Μαρτίου 1985 περί των προϋποθέσεων συγκεντρώσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων. Σύμφωνα με την τελευταία αυτή διάταξη:

«Η άδεια χορηγείται σε ένα μόνο φυσικό ή νομικό πρόσωπο.

Μπορεί ωστόσο να χορηγείται σε περισσότερα διαφορετικά φυσικά ή νομικά πρόσωπα από κοινού. Στην περίπτωση αυτή το πρωτόκολλο χορηγήσεως αδειάς απευθύνεται στον commissaire de la République.»

5. Όπως προκύπτει από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου Inter-Huiles⁹, Rhône-Alpes-Huiles¹⁰, ADBHU¹¹ και από την απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας¹², η κανονιστική

8 — Από τα άρθρα 4, παράγραφος 1, και 5, παράγραφος 2, του διατάγματος 79-981, όπως τροποποιήθηκε με το διάταγμα 89-648, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της αποφάσεως της 21ης Νοεμβρίου 1979 και με το άρθρο 5 του παραρτήματος 2 της εγκυκλίου της 5ης Δεκεμβρίου 1989, προκύπτει ότι το σύστημα του μονοπωλίου αντικαταστάθηκε εν τω μεταξύ από το σύστημα του κατ' αρχήν — με κάποιες εξαιρέσεις πάντως — απεριόριστου αριθμού των κατόχων αδειάς κατά περιοχή.

9 — Απόφαση της 10ης Μαρτίου 1983 επί της υποθέσεως 172/82 Syndicat National des Fabricants Raffineurs d'Huile de Graissage κ.λπ. κατά Groupement d'intérêt économique «Inter-Huiles» κ.λπ. (Συλλογή 1983, σ. 555).

10 — Απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 1984 επί της υποθέσεως 285/82, Groupement d'intérêt économique «Inter-Huiles» κ.λπ. κατά Syndicat National des Fabricants Raffineurs d'Huile de Graissage κ.λπ. (Συλλογή 1984, σ. 575).

11 — Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1985 επί της υποθέσεως 240/83, Procureur de la République κατά ADBHU (Συλλογή 1985, σ. 539).

12 — Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1985 επί της υποθέσεως 173/83, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1985, σ. 491).

αυτή ρύθμιση θεσπίστηκε στο πλαίσιο του άρθρου 5 της οδηγίας του Συμβουλίου την οποία αναφέρω στην αρχή των προτάσεών μου. Η διάταξη αυτή αναφέρεται στα άρθρα 2, 3 και 4 της οδηγίας, και επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την εξασφάλιση της αβλαβούς συλλογής και διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων, όσο είναι δυνατόν με την επαναχρησιμοποίησή τους, και προβλέπει τα ακόλουθα:

«Σε περίπτωση που οι στόχοι που καθορίζονται στα άρθρα 2, 3 και 4 δεν δύνανται να επιτευχθούν αλλιώς, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις να πραγματοποιήσουν τη συλλογή των προϊόντων που δίδονται σ' αυτές από τους κατόχους τους ή/και τη διάθεση αυτών κατά περίπτωση στη ζώνη που τους έχει παραχωρηθεί από τις αρμόδιες αρχές».

6. Για να ολοκληρώσω την ανάλυσή μου, θα αναφέρω ότι το γαλλικό σύστημα διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων προέβλεπε αρχικώς απόλυτη απαγόρευση εξαγωγής των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων. Με τις προαναφερθείσες αποφάσεις του Δικαστηρίου, ιδίως με την απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι περιορισμοί αυτοί αντέβαιναν προς την οδηγία και προς το άρθρο 34 της Συνθήκης. Κατά τη διάρκεια του κρίσιμου για την παρούσα δίκη χρόνου, εφαρμοστέα εν προκειμένω ήταν τα άρθρα 3 και 6 του διατάγματος 79-981 όπως τροποποιήθηκε με το διάταγμα 85-387. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, ο κάτοχος και η επιχείρηση συγκεντρώσεως μπορούν επίσης να παραδίδουν ορυκτέλαια σε πρόσωπα εντός άλλων κρατών μελών τα οποία έχουν λάβει άδεια διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων, σύμφωνα με το άρθρο 6 της οδηγίας.

7. Αντίθετα με τις προηγούμενες δίκες τις οποίες είχε προκαλέσει το γαλλικό σύστημα, σήμερα δεν τίθεται ζήτημα ως προς τις προϋποθέσεις εξαγωγής τις οποίες προέβλεπε το σύστημα αυτό ο υπό μορφήν υποχρεώσεων εις βάρος του κατόχου, της επιχειρήσεως συλλογής και του προσώπου που αναλάμβανε τη διάθεση, να παραχωρήσουν ή να διαθέσουν τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια. Το εθνικό δικαστήριο υποβάλλει αντιθέτως το ακόλουθο ερώτημα:

«Ενόψει των διατάξεων των άρθρων 30 έως 36 της Συνθήκης ΕΟΚ και της οδηγίας του Συμβουλίου των Κοινοτήτων, έχει η γαλλική κανονιστική ρύθμιση, η οποία καθερώνει στη γαλλική επικράτεια σύστημα συλλογής και διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων από επιχειρήσεις στις οποίες η διοίκηση παρέχει άδεια για αποκλειστικές ζώνες, την έννοια ότι επιτρέπει στην πραγματικότητα τη χορήγηση αδειάς μόνο σε ημεδαπές επιχειρήσεις και, κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρείται ότι είναι σύμφωνη ή ότι αντιβαίνει προς τις προαναφερθείσες διατάξεις του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου;»

8. Στην ανάλυση που ακολουθεί θα εξετάσω διεξοδικώς την έννοια του ερωτήματος αυτού, δεδομένου ότι, από ολόκληρο το κείμενο της διατάξεως περί παραπομπής, παρέχει τις μόνες πληροφορίες για την οριοθέτηση του προβλήματος που το Δικαστήριο καλείται να επιλύσει. Πράγματι, η διάταξη περί παραπομπής περιλαμβάνει μόνο μία σύντομη έκθεση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως και της εξέλιξης της διαδικασίας καθώς και την παραπομπή στις συναφείς διατάξεις του εθνικού δικαίου.

B — Παρατηρήσεις

I. Επί της ερμηνείας και του περιεχομένου του προδικαστικού ερωτήματος

9. 1. Κρίνοντας από τη διατύπωση του ερωτήματος, το εθνικό δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο στοιχεία για την «ερμηνεία» του εθνικού δικαίου, που το Δικαστήριο βεβαίως δεν μπορεί να παράσχει βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ.

10. Παρά ταύτα, κατά την άποψή μου, το ερώτημα αυτό δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως απαράδεκτο. Μέσω του αιτήματος «ερμηνείας», το Δικαστήριο καλείται πράγματι να εκτιμήσει τη γαλλική κανονιστική ρύθμιση σε σχέση με ένα κριτήριο το οποίο το εθνικό δικαστήριο θεωρεί καθοριστικό του ζητήματος αν η ρύθμιση αυτή συμβιβάζεται με τα άρθρα 30 επ. της Συνθήκης ΕΟΚ και με την οδηγία. Κατά την άποψη του *cour d'appel*, η ρύθμιση αυτή αντιβαίνει στο κοινοτικό δίκαιο εάν «[επιτρέπει] στην πραγματικότητα τη χορήγηση αδειάς μόνο σε εθνικές επιχειρήσεις».

11. Υπό αυτό το πρίσμα, το Δικαστήριο καλείται, όχι να ερμηνεύσει τη γαλλική κανονιστική ρύθμιση, αλλά να ελέγξει το αν συμβιβάζεται αυτή με το κοινοτικό δίκαιο εφόσον θεσπίζει «*de facto*» αποκλεισμό των επιχειρήσεων άλλων κρατών μελών.

12. 2. Πρέπει επίσης να ερμηνευθεί εκ νέου το ερώτημα, καθόσον αποσκοπεί, όπως προκύπτει από τη διατύπωσή του, στην παροχή ερμηνευτικών στοιχείων ως προς το αν εθνικοί κανόνες συμβιβάζονται με το κοινοτικό

δίκαιο. Κατά παγία νομολογία, όταν το Δικαστήριο αντιμετωπίζει ένα τέτοιο ερώτημα, παρέχει στο εθνικό δικαστήριο τα κριτήρια που του δίνουν τη δυνατότητα να αποφανθεί το ίδιο επί του ζητήματος αν οι εφαρμοστέες διατάξεις συμβιβάζονται προς το κοινοτικό δίκαιο.

13. 3. Στη συνέχεια τίθεται το ζήτημα του προσδιορισμού των συγκεκριμένων πτυχών της γαλλικής κανονιστικής ρυθμίσεως οι οποίες υποτίθεται ότι αποτελούν το αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος. Τα στοιχεία εκτίμησης τα οποία παρέχει συναφώς το κείμενο του ερωτήματος είναι πράγματι πολύ συνοπτικά.

14. Ωστόσο, είναι δυνατόν να εντοπιστούν δύο στοιχεία εντός του ερωτήματος:

— Αφενός, η γαλλική ρύθμιση χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι «[θεσπίζει] (...) σύστημα συγκεντρώσεως και διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων από επιχειρήσεις προς τις οποίες η διοίκηση χορηγεί άδεια για συγκεκριμένες ζώνες».

— Αφετέρου, η ρύθμιση αυτή, όπως έχει διευκρινιστεί, ενδέχεται, κατά την άποψη του *cour d'appel*, να έχει ως συνέπεια «ότι στην πραγματικότητα επιτρέπεται η χορήγηση αδειας μόνο σε ημεδαπές επιχειρήσεις».

15. α) Ενόψει των στοιχείων αυτών, μπορώ να αποκλεισω κατηγορηματικά ότι το *cour d'appel* θεώρησε τις δύο αυτές πτυχές της

γαλλικής κανονιστικής ρυθμίσεως ως αντικείμενο της προδικαστικής παραπομπής. Πράγματι, το δικαστήριο δεν υποβάλλει ερώτημα ούτε περί της αναγκαιότητας της χορήγησης αδειας ούτε περί του γεγονότος ότι η εξουσιοδοτημένη επιχείρηση είναι υποχρεωμένη, υπό τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις¹³, να συλλέγει τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια.

16. β) Κατά τα λοιπά, το αντικείμενο του ερωτήματος δεν είναι σαφές εκ πρώτης όψεως. Συγκεκριμένα, τα δύο προαναφερθέντα στοιχεία επιδέχονται εκ πρώτης όψεως, διάφορες ερμηνείες. Το πρώτο στοιχείο στηρίζεται στο μονοπώλιο το οποίο διαθέτουν οι εξουσιοδοτημένες επιχειρήσεις εντός της ζώνης που τους έχει παραχωρηθεί. Αφορά, δηλαδή, έναν όρο ο οποίος εμποδίζει τόσο τις εθνικές επιχειρήσεις όσο και τις επιχειρήσεις των άλλων κρατών μελών να ασκούν τη δραστηριότητα παράλληλα με τις εξουσιοδοτημένες επιχειρήσεις.

17. Το δεύτερο στοιχείο, δηλαδή ο χαρακτηρισμός της γαλλικής ρυθμίσεως από το αιτούν δικαστήριο ως μέτρο του οποίου επιτρέπεται *de facto* τη χορήγηση αδειας μόνο στις ημεδαπές επιχειρήσεις, στηρίζεται προφανώς στο ότι η ρύθμιση αυτή θέτει τις αλλοδαπές επιχειρήσεις σε λιγότερο ευνοϊκή θέση και κατά τούτο διαφέρει από το πρώτο στοιχείο.

18. Από την εξέταση αυτή του ερωτήματος, είναι δυνατόν να συναχθούν διστάμενα συμπεράσματα:

— Είτε το αιτούν δικαστήριο επιθυμεί να περιορίσει το αντικείμενο του ερωτήματος στα αποτελέσματα του μονοπωλίου, και συνεπώς στο γεγονός ότι οι

¹³ — Ανωτέρω, σημείο 3.

άλλες επιχειρήσεις, εκτός από την επιχείρηση συλλογής που έχει λάβει άδεια, δεν μπορούν πλέον εξ αυτού του λόγου να αποκτήσουν άδεια. Αυτή θα ήταν η ερμηνεία του ερωτήματος αν γινόταν δεκτό ότι ο «de facto» αποκλεισμός επιχειρήσεων άλλων κρατών μελών, για τον οποίο κάνει λόγο το προδικαστικό ερώτημα, αποτελεί απλώς ατελή περιφραστική απόδοση του προαναφερθέντος αποτελέσματος του μονοπωλίου.

— Είτε δεχόμαστε ότι η αναφορά στο μονοπώλιο χρησιμεύει απλώς για τον καθορισμό του γενικού πλαισίου της διαφοράς, όπως διαμορφώνεται από τους εθνικούς κανόνες. Στην περίπτωση αυτή, το ερώτημα έχει την έννοια ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί να του δοθούν ερμηνευτικά στοιχεία ως προς τη νομιμότητα ορισμένων ρυθμίσεων του γαλλικού συστήματος, οι οποίες καθιστούν δυσκολότερη ειδικά τη χορήγηση (αποκλειστικής) άδειας σε επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών ανταγωνίστριες των ημεδαπών επιχειρήσεων.

— ή, τέλος, το ερώτημα έχει την έννοια ότι το Δικαστήριο καλείται να επιλύσει συγχρόνως και τα δύο προβλήματα όπως έχουν διευκρινιστεί.

19. Είμαι της γνώμης ότι πρέπει εν πάση περιπτώσει να εξετασθεί αν η καθιέρωση μονοπωλίων κατά ζώνες συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο.

20. Πράγματι το προδικαστικό ερώτημα αναφέρεται ακριβώς σε αυτό το στοιχείο προκειμένου να χαρακτηρίσει αντικειμενικά τη γαλλική κανονιστική ρύθμιση.

21. Η εξέλιξη της διαδικασίας την οποία αναφέρει ρητώς το αιτούν δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι αυτή είναι πράγματι η έννοια που πρέπει να δοθεί στο ερώτημα αυτό. Συναφώς, πρέπει πρώτα να εξετασθεί η απόφαση που εξέδωσε το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, στην παρούσα υπόθεση το tribunal correctionnel de Laon, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή, κατά τα λεγόμενα του ίδιου του cour d'appel, ώθησε το αιτούν δικαστήριο να απευθυνθεί προς το Δικαστήριο ¹⁴.

22. Η απόφαση του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, η οποία έχει περιληφθεί στη δικογραφία της κύριας δίκης, αναφέρει μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

«Επειδή ωστόσο οι κατηγορούμενοι, προκειμένου να επιτύχουν την απαλλαγή τους, αφού απέδειξαν ότι έχουν λάβει άδεια στο Βέλγιο υποστηρίζουν, ότι η γαλλική κανονιστική ρύθμιση αντιβαίνει προς τις διατάξεις της Συνθήκης της Ρώμης διότι, χορηγώντας αποκλειστική άδεια σε μία επιχείρηση ανά διαμέρισμα για να προβαίνει στη συγκέντρωση των ορυκτελαίων και αποκλείοντας κατ' αυτόν τον τρόπο σιωπηρώς την παράβαση αλλοδαπών επιχειρήσεων οι οποίες διαθέτουν άδεια για τη δραστηριότητα αυτή, παραβιάζει την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και των αγαθών εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (...)» ¹⁵.

14 — Στην σ. 3 της διατάξεως περί προδικαστικής παραπομπής αναγράφονται τα ακόλουθα:
«Αφού έλαβε υπόψη την απόφαση του tribunal correctionnel de Laon, το δικαστήριο εντοπίζει στα υποβληθέντα στην κρίση του στοιχεία επαρκείς λόγους ώστε, πριν αποφανθεί, να υποβάλει στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το προδικαστικό ερώτημα που διατυπώνεται κατωτέρω στο διατακτικό της αποφάσεως.»

15 — Σ. 3, τελευταίο εδάφιο, της αποφάσεως.

23. Στο πλαίσιο της δικής του εκτιμήσεως το tribunal έκρινε τα ακόλουθα:

«Πάντως επειδή η αποκλειστική άδεια η οποία χορηγείται σε μία γαλλική επιχείρηση ανά διαμέρισμα για τη συγκέντρωση των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων έχει ως συνέπεια την απαγόρευση προς κάθε αλλοδαπή επιχείρηση, είτε έχει λάβει άδεια είτε όχι, να συλλέγει τα ορυκτέλαια αυτά εντός της γαλλικής επικρατείας, μολονότι οι επιχειρήσεις αυτές, όταν έχουν λάβει άδεια εκ των προτέρων, υπό προϋποθέσεις και με εγγύηση οι οποίες συνάδουν προς τις επιταγές της [οδηγίας]¹⁶ ΕΟΚ της 16ης Ιουνίου 1975, διαθέτουν όλες τις εγγυήσεις για να προβαίνουν στη συλλογή υπό συνθήκες προστασίας της φύσεως και του περιβάλλοντος.

Επειδή συνεπώς το σύστημα χορηγήσεως αδειας, το οποίο παρέχει σε μία γαλλική επιχείρηση ανά διαμέρισμα το μονοπώλιο της συγκεντρώσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων, δεν δικαιολογείται από συμφέροντα υπέρτερα της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων που διατυπώνεται στο άρθρο 36 της Συνθήκης της Ρώμης, άρα αυτό αντιβαίνει προς τις διατάξεις του άρθρου 34 της ίδιας συνθήκης»¹⁷.

24. Η απόφαση περί απαλλαγής των κατηγορουμένων επιβεβαιώθηκε από το Cour d'appel d'Amiens με απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1989.

25. Ωστόσο, το Cour de cassation αναίρεσε την απόφαση αυτή (κατόπιν αιτήσεως αναίρεσεως της πολιτικής αγωγής, έναντι της οποίας η απόφαση του Cour d'appel δεν είχε ακόμα αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου) στις

7 Νοεμβρίου 1990· το Cour de cassation, με την αναιρετική του απόφαση, αναφερόμενο στις αιτιολογίες που ανέπτυξε το tribunal correctionnel, αποφάνθηκε τα ακόλουθα:

«Επειδή όμως, αφενός, η οδηγία 75/439 του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων περί διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων προβλέπει στο άρθρο 5 ότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν την κατανομή σε ζώνες παραχωρούμενες σε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις οι οποίες, κατά το άρθρο 6, πρέπει να λάβουν άδεια από την αρμόδια αρχή· επειδή, αφετέρου, τόσο από την εν λόγω οδηγία όσο και από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προκύπτει ότι το μόνο όριο που τίθεται στις ρυθμίσεις των κρατών μελών είναι η απαγόρευση κάθε μέτρου ικανού να περιορίσει τις κοινοτικές συναλλαγές·

Επειδή το cour d'appel εξέδωσε απαλλακτική απόφαση, μολονότι η γαλλική κανονιστική ρύθμιση περί της συγκεντρώσεως και της διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων δεν στερεί από κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που ανήκει στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα τη δυνατότητα να αποκτήσει την προβλεπόμενη άδεια, παραγνώρισε την έννοια και το περιεχόμενο των νομοθετικών κειμένων και αρχών που αναφέρονται ανωτέρω»¹⁸.

26. Η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως φαίνεται εδώ ως το τελικό σημείο μίας εξελίξεως κατά τη διάρκεια της οποίας το ειδικότερο ζήτημα της νομιμότητας του μονοπωλίου — ως εμποδίου στη χορήγηση περισσότερων της μίας αδειών ανά ζώνη — υποσκελίστηκε σταδιακά από

16 — Το tribunal αναφέρεται εσφαλμένως σε «εγκύκλιο».

17 — Βλ. τα δύο τελευταία εδάφια στη σ. 4 της αποφάσεως.

18 — Βλ. σ. 4 της αποφάσεως του Cour de cassation.

ένα γενικότερο ζήτημα, το οποίο είχε επίσης τεθεί αρχικώς, δηλαδή το ζήτημα αν οι συλλογείς οι οποίοι έχουν λάβει άδεια στο εξωτερικό χρειάζονται στη Γαλλία μία άλλη (επιπλέον) άδεια συγκεντρώσεως.

27. Κατά τον τρόπο αυτό επιβεβαιώνεται η ανωτέρω εκτεθείσα ερμηνεία του προδικαστικού ερωτήματος¹⁹.

28. Θα μπορούσε συνεπώς να αναρωτηθεί κανείς αν το παραπέμπον tribunal ζητεί *επιπλέον* ερμηνευτικά στοιχεία ως προς τη νομιμότητα των προϋποθέσεων οι οποίες καθιστούν τη χορήγηση αδειάς συγκεντρώσεως δυσκολότερη για τις επιχειρήσεις των άλλων κρατών μελών ανταγωνίζονται τις ημεδαπές επιχειρήσεις.

29. Κατά τη γνώμη μου, ωστόσο, δεν είναι ανάγκη να δοθεί οριστική απάντηση επί του ζητήματος αυτού. Πράγματι, το παραπέμπον tribunal δεν παρέχει κανένα στοιχείο ως προς τις προϋποθέσεις του γαλλικού συστήματος που θα έπρεπε να εξετασθούν. Συνέπεια αυτού αποτελεί το γεγονός ότι η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή εξέτασαν εντός του πλαισίου αυτού εντελώς διαφορετικά σημεία.

30. Η Γαλλική Κυβέρνηση, εκτός από μερικές άλλες πτυχές τις οποίες δεν θεωρεί επικριτές²⁰, αναφέρθηκε στη μόνη υποχρέωση η οποία κατ' αυτήν δημιουργεί πρόβλημα, δηλαδή την υποχρέωση του υποψηφίου να διαθέτει εντός της οικείας ζώνης αποθήκες συγκεκριμένης χωρητικότητας.

19 — Βλ. ανωτέρω σημείο 19.

20 — Την προτίμηση προς τις επιχειρήσεις οι οποίες εγγυώνται τις καλύτερες συνθήκες συγκεντρώσεως από πλευράς προστασίας του περιβάλλοντος, τη δέσμευση του συλλογέα να προβαίνει στη συγκέντρωση, τη δέσμευση του συλλογέα να προβαίνει σε διπλή δειγματοληψία σε κάθε αποκομδή, το γεγονός ότι οι φάκελοι των υποψηφίων πρέπει να περιέχουν πληροφορίες σχετικές με την πείρα του υποψηφίου.

31. Η Επιτροπή αντιθέτως, αφού επέκρινε γενικώς κατά τη γραπτή διαδικασία, το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις συλλογής που έχουν λάβει άδεια εντός άλλων κρατών μελών υποχρεούνται από τη γαλλική ρύθμιση να λάβουν μία ακόμη άδεια, παρατήρησε, κατά την προφορική διαδικασία ότι η γαλλική άδεια πρέπει να χορηγείται υπό λιγότερο αυστηρές προϋποθέσεις, ενόψει των εγγυήσεων που παρέχει η εκδοθείσα εντός άλλου κράτους μέλους άδεια.

32. Υπό τις συνθήκες αυτές, φρονώ ότι δεν ενδείκνυται η ενδεδειγμένη εξέταση της ενδεχόμενης αυτής πτυχής του ερωτήματος. Προς τούτο παραπέμπω στις προϋποθέσεις που διατύπωσε το Δικαστήριο με την απόφαση *Telemarscabruzzo*²¹. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή²², η ανάγκη να δοθεί ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο, του επιβάλλει να καθορίζει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή τουλάχιστον να εξηγήσει τις πραγματικές συνθήκες στις οποίες βασίζονται αυτά.

33. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο δεν ανέφερε τα καθοριστικά στοιχεία της γαλλικής ρυθμίσεως ούτε παρέσχε τα αναγκαία πραγματικά περιστατικά. Ουδόλωσ γνωρίζω αν οι κατηγορούμενοι της κύριας δίκης ζήτησαν τη χορήγηση αδειάς στο πλαίσιο διαδικασίας υποβολής υποψηφιότητας και, αν ναι, κατά ποιά τρόπο

21 — Απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 1993 επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων C-320/90, C-321/90 και C-322/90, *Telemarscabruzzo* κατά *Circostel* κ.λπ., Συλλογή 1993, σ. I-393.

22 — Σκέψη 6.

υπέστησαν ενδεχομένως δυσμενή μεταχείριση σε σχέση με τους Γάλλους υποψηφίους.

36. Νομίζω ότι ενδείκνυται για λόγους τους οποίους θα εξηγήσω, να ληφθεί επίσης υπόψη το άρθρο 59 της Συνθήκης.

34. 4. Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, το ερώτημα θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής:

37. Όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 90, παράγραφος 1, διαπιστώνεται ότι το άρθρο αυτό δεν παρέχει αυτοτελές κριτήριο εκτιμήσεως όσον αφορά τη δημιουργία αποκλειστικών δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο²⁴ έχει κρίνει

Συμβιβάζεται προς τα άρθρα 30 ως 36 καθώς και προς την οδηγία 75/439 το γεγονός ότι, κατ' εφαρμογή των εθνικών κανόνων περί της συγκεντρώσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων, οι οποίοι εξαρτούν τη δραστηριότητα αυτή εντός εκάστης των ζωνών που καθορίζονται από την κανονιστική ρύθμιση από άδεια που χορηγείται για τη ζώνη αυτή, για κάθε ζώνη χορηγείται μία μόνο άδεια συγκεντρώσεως, με αποτέλεσμα να μην λαμβάνουν άδεια για τη ζώνη αυτή άλλες επιχειρήσεις — μεταξύ των οποίων και επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών;

«ότι, έστω και αν το άρθρο αυτό προϋποθέτει την ύπαρξη επιχειρήσεων κατόχων ορισμένων ειδικών και αποκλειστικών δικαιωμάτων, αυτό δεν σημαίνει ότι τα ειδικά και αποκλειστικά δικαιώματα συμβιβάζονται οπωσδήποτε προς τη Συνθήκη.»

38. Το Δικαστήριο συνεχίζει ως εξής:

II. *Επί των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου οι οποίες πρέπει να χρησιμεύσουν ως γνώμονας*

«Αυτό εξαρτάται από τους διαφόρους κανόνες στους οποίους παραπέμπει το άρθρο 90, παράγραφος 1.»

35. Το Δικαστήριο, προκειμένου να απαντήσει στο ερώτημα όπως έχει αναδιατυπωθεί, δεν είναι υποχρεωμένο να περιοριστεί στην εξέταση των άρθρων 30 έως 36 καθώς και της οδηγίας, που μνημονεύει το προδικαστικό ερώτημα, αλλά μπορεί κατά παγία νομολογία, να λάβει επίσης υπόψη του άλλους σχετικούς κανόνες²³.

39. Ούτε το άρθρο 90, παράγραφος 2, λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως. Θα ήταν βεβαίως δυνατόν, όπως υπογράμμισε η γενική εισαγγελέας Rozès, να θεωρηθεί ότι οι εξουσιοδοτημένες επιχειρήσεις συλλογής λόγω της υποχρεώσεως που υπέχουν να συλλέγουν τα

23 — Βλ. ιδίως, ως προς την παρούσα υπόθεση, την απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991 επί της υποθέσεως C-260/89, EPT (Συλλογή 1991, σ. I-2925, 2956, σκέψη 7): βλ., επίσης, την απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992 επί της υποθέσεως C-187/91, Βελγικό Δημόσιο κατά Belono (Συλλογή 1992, σ. I-4937, σκέψη 12), και την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992 επί της υποθέσεως C-114/91, ποινική δίωξη κατά Claeys (Συλλογή 1992, σ. I-6559, σκέψεις 10 και 11).

24 — Απόφαση της 19ης Μαρτίου 1991 επί της υποθέσεως C-202/88, Γαλλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-1223, σκέψη 22).

χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια, είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση γενικού οικονομικού συμφέροντος²⁵.

40. Εν πάση περιπτώσει, το άρθρο 90, παράγραφος 2 — εκτός από την περίπτωση που πρόκειται περί μέτρων που λαμβάνει ένα κράτος δυνάμει του άρθρου 90, παράγραφος 1 (δηλαδή μέτρων θεσπιζομένων μετά την καθιέρωση του αποκλειστικού δικαιώματος το οποίο αφορά η διάταξη αυτή) — προϋποθέτει την ύπαρξη συμπεριφοράς *επιχειρήσεως*²⁶ (πράγμα το οποίο έχει προφανώς ως συνέπεια ότι τα κράτη μέλη δεν πρέπει να θεσπίζουν ούτε να διατηρούν μέτρα που μπορεί να ευνοούν, να ενθαρρύνουν ή να ενισχύουν συμπεριφορά που αποδεικνύεται αντίθετη προς τον ανταγωνισμό, ακόμη και ενόψει του άρθρου 90, παράγραφος 2).

41. Η επίμαχη εν προκειμένω δημιουργία από το κράτος μονοπωλίων κατά ζώνες δεν μπορεί, ωστόσο, να συσχετίζεται με τη συμπεριφορά μιας επιχειρήσεως.

42. Υπό τις συνθήκες αυτές, θα εξετάσω κατωτέρω το πρόβλημα από την οπτική γωνία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, με τη σειρά που ακολουθεί το άρθρο 60.

III. *Περί του αν συμβιβάζεται η επίδικη κανονιστική ρύθμιση προς το κοινοτικό δίκαιο*

43. 1) Όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων υπό την έννοια των άρθρων 30 και επόμενα, πρέπει να διαπιστωθεί

25 — Βλ. τις προτάσεις της με ημερομηνία 10 Φεβρουαρίου 1983 επί της υποθέσεως C-172/82, *Inter-Huiles* (Συλλογή 1983, σ. 568, 581, δεξιά στήλη).

26 — Βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Tesouro της 9ης Φεβρουαρίου 1993 επί της υποθέσεως C-320/91, *Corbeau* (Συλλογή 1993, σ. I-2548, σημείο 14).

εκ προοιμίου ότι τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια συνιστούν αναμφισβήτως «εμπορεύματα» υπό την έννοια της Συνθήκης²⁷ και ότι στο πλαίσιο των προαναφερθεισών διατάξεων, λαμβάνεται υπόψη ως βάση για την εκτίμηση της υποθέσεως όχι το άρθρο 30 αλλά το άρθρο 34. Το επίδικο μονοπώλιο δεν αποτελεί βεβαίως περιορισμό επί των εισαγωγών.

44. Κατά την άποψή μου, ούτε η τελευταία αυτή διάταξη παίζει ρόλο, δεδομένου ότι τα επίδικα πραγματικά περιστατικά — παρά το ότι τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια αποτελούν εμπόρευμα — ουδόλως εμπιπτουν στο πεδίο προστασίας των κανόνων που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Συγκεκριμένα το εμπόδιο που δημιουργεί το μονοπώλιο αντιτίθεται στην παροχή υπηρεσιών από άλλα πρόσωπα εκτός απο τις εξουσιοδοτημένες επιχειρήσεις συλλογής, οπότε, ενόψει των περιστατικών της παρούσας υποθέσεως, τα άρθρα 59 επ. παρέχουν το κατάλληλο νομικό πλαίσιο για την εξέταση της υποθέσεως. Ας μου επιτραπεί να παρατηρήσω συναφώς τα ακόλουθα.

45. Είναι αναμφισβήτητο ότι η ρύθμιση περί του μονοπωλίου δεν αντιτίθεται ευθέως στις εξαγωγές χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων²⁸.

46. Αντιθέτως, έχει ως αποτέλεσμα, να μην μπορούν πλέον να λάβουν άδεια άλλα πρόσωπα εκτός από τον πρώτο δικαιούχο και,

27 — Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου που παρατέθηκαν στις υποσημειώσεις στις σελίδες 9 και 12 ήδη βασίζονταν στην άποψη αυτή. Την άποψη αυτή επιβεβαίωσε με έκφραση η απόφαση Ευρωπαϊκή κατά Βελγίου (απόφαση της 9ης Ιουλίου 1992 επί της υποθέσεως C-2/90, Συλλογή 1992, σ. I-4431, βλ. σκέψη 26 της αποφάσεως).

28 — Βλ. συναφώς το συλλογισμό που ανέπτυξε το Δικαστήριο στο πλαίσιο του άρθρου 30, επί του ζητήματος της ρυθμίσεως που αντιτίθεται ευθέως στις *εισαγωγές* αποβλήτων: απόφαση της 9ης Ιουλίου 1992, προηγούμενη υποσημείωση, σκέψη 26.

ως εκ τούτου, να μην μπορούν άλλα πρόσωπα να συλλέγουν τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια. Ωστόσο, η δραστηριότητα συγκεντρώσεως συνιστά παροχή υπηρεσιών, δηλαδή συναλλαγή, αναπόσπαστο μέρος της οποίας αποτελεί η συλλογή των ορυκτελαίων από την εξουσιοδοτημένη επιχείρηση (ενδεχομένως ως πρώτο στάδιο μιας μεταγενέστερης εμπορικής συναλλαγής).

47. Υπενθυμίζω συναφώς ότι, σύμφωνα με τα άρθρα 2 έως 4 της οδηγίας, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την εξασφάλιση της αβλαβούς συλλογής και διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων και να απαγορεύουν τους ιδιαίτερα επιβλαβείς τρόπους διαθέσεως, οι οποίοι προβλέπονται ρητώς από τις οδηγίες. Για την τήρηση της απαγορεύσεως αυτής, το άρθρο 6 της οδηγίας προβλέπει την υποχρέωση κάθε επιχειρήσεως που διαθέτει χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια να λαμβάνει άδεια.

48. Λόγω του συστήματος αυτού, οι κάτοχοι χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων, ιδίως αυτοί που κατέχουν μικρές ποσότητες, αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα όταν δεν μπορούν να διαθέσουν οι ίδιοι τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαιά τους ούτε να τα μεταφέρουν σε εξουσιοδοτημένη επιχείρηση. Οι γαλλικές διατάξεις, αντιμετωπίζουν την ιδιάζουσα αυτή κατάσταση θεσπίζοντας διπλή υποχρέωση: την υποχρέωση του κατόχου των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων να τα παραδώσει σε εξουσιοδοτημένη επιχείρηση²⁹ και την υποχρέωση της εξουσιοδοτημένης επιχειρήσεως να τα παραλάβει³⁰.

49. Η δραστηριότητα της συγκεντρώσεως αποσκοπεί στην εκπλήρωση τόσο της μίας όσο και της άλλης υποχρέωσης. Συνεπώς, η οικονομική της σημασία δεν έγκειται

πρωτίστως στην παροχή χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων προς τις επιχειρήσεις συλλογής με σκοπό τη μεταγενέστερη μεταπώληση αλλά στη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που έχουν θεσπιστεί χάριν της προστασίας του περιβάλλοντος.

50. Στο πνεύμα ακριβώς της συλλογιστικής αυτής, το άρθρο 13 της οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«Σε αντιστάθμιση των υποχρεώσεων που τους επιβάλλονται από τα κράτη μέλη κατ'εφαρμογή του άρθρου 5, μπορούν να χορηγηθούν αποζημιώσεις στις επιχειρήσεις συλλογής ή/και διαθέσεως για τις παρασχεθείσες υπηρεσίες.»

51. Επί του σημείου αυτού, το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση ADBHU³¹, ότι οι αποζημιώσεις που παρέχονται δυνάμει της διατάξεως αυτής δεν συνιστούν

«ενισχύσεις υπό την έννοια των άρθρων 92 επ. της Συνθήκης ΕΟΚ, αλλά τίμημα που αποτελεί το αντάλλαγμα για υπηρεσίες που παρέχουν οι επιχειρήσεις συλλογής ή διαθέσεως».

52. Για τον λόγο αυτό, διάταξη η οποία προβλέπει μονοπώλιο υπέρ μιας επιχειρήσεως συλλογής η οποία δεν έχει ακόμη προσδιορισθεί και έχει ως αποτέλεσμα να αποκλείει άλλους ανταγωνιστές, αντιβαίνει στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και όχι στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων· συνεπώς το άρθρο 34 της Συνθήκης δεν είναι η κρίσιμη για την παρούσα υπόθεση, διάταξη..

53. Το συμπέρασμα αυτό δεν επηρεάζεται από το γεγονός ότι το γαλλικό σύστημα εμποδίζει τις επιχειρήσεις συλλογής από

29 — Άρθρο 3 του διατάγματος 79-981.

30 — Ανωτέρω, σημείο 3.

31 — Ανωτέρω, υποσημείωση 11.

άλλα κράτη μέλη να ασκούν δραστηριότητες συγκεντρώσεως στο πλαίσιο περιστασιακού εμπορίου χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων. Στην πραγματικότητα το εμπόδιο αυτό δεν έγκειται στο επίμαχο εν προκειμένω μονοπώλιο αλλά στην υποχρέωση της επιχειρήσεως συλλογής να συλλέγει τις ποσότητες ορυκτελαίων που της παραδίδονται — ζήτημα το οποίο δεν έθεσε το αιτούν δικαστήριο. Και μόνο η υποχρέωση αυτή αρκεί για να εμποδίσει την άσκηση της δραστηριότητας συγκεντρώσεως για εμπορικούς μόνο σκοπούς και να υποχρεώσει την οικεία επιχείρηση να καταφύγει σε παροχή υπηρεσιών προκειμένου να αποκτήσει χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια μέσω της δραστηριότητας αυτής. Βεβαίως, το μονοπώλιο ενισχύει το αποτέλεσμα της παρεμποδίσεως των συναλλαγών το οποίο μπορεί να προκαλέσει μια τέτοια ρύθμιση. Τούτο οφείλεται στο ότι το σύστημα δεν επιτρέπει την παροχή υπηρεσιών, για τις οι οποίες προβλέπεται ως αντάλλαγμα, μεταξύ άλλων, η παράδοση εμπορευμάτων³². Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν ενδείκνυται να εξεταστεί το μονοπώλιο χωριστά, υπό το πρίσμα του άρθρου 34³³.

54. Για να ολοκληρώσω, παρατηρώ ότι, οπωσδήποτε η παράβαση του άρθρου 34 είναι κάθε άλλο παρά εμφανής, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι η δραστηριότητα συγκεντρώσεως δεν αποτελεί παρά ένα προκαταρκτικό στάδιο εμπορικών συναλλαγών και ότι, συνεπώς, εμπίσπτει στα άρθρα 30 επ. Κατά πάγια νομολογία, η παράβαση του άρθρου 34 προϋποθέτει ότι το επίμαχο μέτρο

«[έχει] ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα να περιορίσει ειδικώς τα ρεύματα των εξαγωγών και να εγκυβιβάσει με αυτόν τον τρόπο διαφορετική μεταχείριση μεταξύ του εσωτε-

ρικού εμπορίου κράτους μέλους και του εξαγωγικού εμπορίου, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ιδιαίτερο πλεονέκτημα στην εγχώρια παραγωγή ή στην εσωτερική αγορά του ενδιαφερομένου κράτους³⁴».

55. Όμως η δραστηριότητα άλλων επιχειρήσεων συλλογής από οπουδήποτε και αν προέρχονται, δεν επηρεάζει τη σχέση μεταξύ εσωτερικής αγοράς και εξαγωγών³⁵. Η σχέση αυτή αποτελεί αντιθέτως συνάρτηση — στην περίπτωση κατά την οποία δεν υπάρχουν άλλα εμπόδια στις εξαγωγές — των τιμών που προσφέρονται στις διάφορες αγορές για τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια.

56. Συνεπώς, σας προτείνω να εξετάσετε το τιθέμενο ζήτημα, όχι υπό το πρίσμα του άρθρου 34, αλλά υπό το πρίσμα της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών· τούτο θα αποτελέσει το αντικείμενο του επόμενου σημείου.

57. 2) Εξάλλου, είναι αναμφισβήτητο ότι η δραστηριότητα των επιχειρήσεων συλλογής εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 59 επ. Συγκεκριμένα, πρόκειται περί βιομηχανικής και/ή εμπορικής δραστηριότητας υπό την έννοια του άρθρου 60, παράγραφος 2. Θα παρατηρήσω γενικώς, ότι, όσον αφορά την εφαρμογή της Συνθήκης επί δραστηριοτήτων που οργανώνονται από το κράτος, πρέπει πάντα να λαμβάνεται η μέριμνα ώστε η οικονομική τάξη της Συνθήκης να μην υπερβαίνει τα καθορισθέντα όρια. Πιο συγκεκριμένα, δεν μπορεί να εφαρμόζεται σε δραστηριότητες οι οποίες, κατά τη Συνθήκη, ρυθμίζονται από τα κράτη μέλη, δεδομένου ότι δεν έχουν οικονομικό χαρακτήρα. Οι οικονομικές μονάδες λόγω χάρη επί των οποίων εφαρμόζονται τα άρθρα 85 επ. πρέπει να είναι «επιχειρήσεις», πράγμα το οποίο ισχύει για τους

32 — Βλ. σημείο 60.

33 — Βλ. τις προηγούμενες προτάσεις μου της 7ης Μαΐου 1985 επί της υποθέσεως 173/83, Επικροτή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1985, σ. 491, ειδικότερα σ. 497).

34 — Βλ. επί παραδείγματι την απόφαση της 9ης Ιουνίου 1992 επί της υποθέσεως C-47/90, Delhaize κατά Promalvin, Συλλογή 1992, σ. I-3669, σκέψη 12.

35 — Πρβλ. συναρπώς ήδη την απόφαση ADBHU (υποσημείωση 11), σκέψη 14.

οργανισμούς απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού (ακόμη και δημόσιους)³⁶, αλλά όχι για τους οργανισμούς κοινωνικών ασφαλίσεων, όπως αυτός τον οποίο αφορούσε η υπόθεση Poucet³⁷.

58. Ως προς τα άρθρα 59 επ., από τη νομολογία Humbel³⁸ προκύπτει ότι η εκπαίδευση που παρέχεται στο πλαίσιο του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος δεν συνιστά υπηρεσία, η οποία κατά κανόνα προσφέρεται έναντι αμοιβής, εφόσον δεν συνεπάγεται αντιπαροχή ως αντάλλαγμα της παροχής, ενώ η αντάλλαγή αυτή αποτελεί χαρακτηριστικό των δραστηριοτήτων του άρθρου 60, παράγραφος 2³⁹.

59. Η εν προκειμένω επίμαχη δραστηριότητα ασκείται από ιδιωτικές επιχειρήσεις με κερδοσκοπικό σκοπό, ενώ το κράτος παρεμβαίνει απλώς ως διαιτητής όσον αφορά τον ανταγωνισμό, τον οποίο περιορίζει κατά τον τρόπο που μόλις είδαμε. Η παρέμβαση αυτή του κράτους δεν μπορεί βεβαίως να αλλάξει το γεγονός ότι η δραστηριότητα εμπήκει στις κατηγορίες του άρθρου 60, παράγραφος 2.

60. Όσον αφορά, πιο συγκεκριμένα, την αντιπαροχή την οποία συνεπάγονται τέτοιου είδους δραστηριότητες αυτή συνίσταται, στην περίπτωση των επιχειρήσεων συλλογής και ανάλογα με τις περιστάσεις, σε παροχές διαφόρων ειδών. Αφενός η επιχείρηση συλλογής αποκτά την κυριότητα του

συλλεγομένου ορυκτελαίου. Όπως προέκυψε από την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το προϊόν αυτό έχει εμπορική αξία, η οποία μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με το πόσο ακάθαρτο είναι. Πρέπει να θεωρηθεί συνεπώς ότι το προϊόν αυτό συνιστά, εν όλω ή εν μέρει, την παροχή του κατόχου του χρησιμοποιημένου ορυκτελαίου. Ωστόσο, ανάλογα με τη φύση και την κατάσταση του ορυκτελαίου, ο κάτοχος θα πρέπει ίσως να καταβάλει κάτι ακόμη ως αντάλλαγμα για τις υπηρεσίες συγκεντρώσεως. Τέλος, το οικείο κράτος μπορεί να χορηγήσει ενισχύσεις κατ' εφαρμογή του άρθρου 13 της οδηγίας, οι οποίες — όπως έχει επισημανθεί — συνιστούν επίσης αμοιβή. Από πλευράς της εφαρμογής του άρθρου 60 είναι αδιάφορο εάν η καταβαλλόμενη για το λόγο αυτό αμοιβή προέρχεται από περισσότερα διαφορετικά πρόσωπα. Συγκεκριμένα η διάταξη αυτή δεν απαιτεί να αμείβεται η παροχή υπηρεσιών από το πρόσωπο το οποίο ωφελεί⁴⁰.

61. Η υπηρεσία αυτή μπορεί βεβαίως να παρέχεται κατόπιν εγκαταστάσεως υπό την έννοια του άρθρου 52 (βλ. άρθρο 30, παράγραφος 3), αλλά όχι απαραίτητως. Η δραστηριότητα συγκεντρώσεως δεν προϋποθέτει, ως εκ της φύσεώς της, ότι ο παρέχων την υπηρεσία είναι μονίμως εγκατεστημένος εντός του κράτους υποδοχής⁴¹.

62. Έτσι, οι επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε παραμεθόριες περιοχές, οι οποίες διαθέτουν κατάλληλες (από απόψεως τοποθεσίας) αποθήκες εντός του κράτους εγκαταστάσεως, μπορούν, χωρίς άλλες διατυπώσεις, να ασκούν δραστηριότητες στα γειτονικά κράτη, όπως προφανώς συνέβη στην προκειμένη περίπτωση. Ομοίως, το

36 — Απόφαση της 23ης Απριλίου 1991 επί της υποθέσεως C-41/90, Höfner και Elser κατά Macrotron (Συλλογή 1991, σ. I-2017).

37 — Απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 1993, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 159/91 και 160/91, Poucet κατά AGF (Συλλογή 1993, σ. I-637).

38 — Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988 επί της υποθέσεως C-263/88, Βελγικό Δημόσιο κατά Humbel (Συλλογή 1988, σ. 5365, σκέψεις 15 έως 18).

39 — Παράβαλε επίσης την απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1991 επί της υποθέσεως C-159/90, Society for the protection of unborn children Ireland κατά Grogan (Συλλογή 1991, σ. I-4685, σκέψη 18).

40 — Απόφαση της 26ης Απριλίου 1988 επί της υποθέσεως 352/85, Bond van Adverteerders κατά Ολλανδικού Δημοσίου (Συλλογή 1988, σ. 2085, σκέψη 16).

41 — Βλ. την απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1986 επί της υποθέσεως 205/84, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1986, σ. 3755).

γεγονός ότι η άδεια συγκεντρώσεως είναι αναγκαία δεν συνεπάγεται την εφαρμογή του άρθρου 52. Η άδεια αυτή αποτελεί απλώς μία από τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την άσκηση εμπορικής δραστηριότητας, χωρίς κατά τα λοιπά να επηρεάζει τη διάρκεια ή τη συχνότητά της.

63. Υπό τις συνθήκες αυτές, αντιβαίνει η παραχώρηση του μονοπωλίου στο άρθρο 59, λόγω του ότι εμποδίζει τη δραστηριότητα συγκεντρώσεως, καθόσον αυτή θα μπορούσε να αποτελεί το αντικείμενο προσφορών από επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη;

64. Η καθιέρωση μονοπωλίου όπως το επίμαχο εν προκειμένω συνιστά — αυτή καθαυτή — περιορισμό σε αυτές τις παρεχές υπηρεσιών, ο οποίος δεν αποτελεί δυσμενή διάκριση. Μετά την απόφαση Säger⁴², γίνεται δεκτό ότι ακόμα και οι περιορισμοί αυτού του είδους εμπίπτουν στο άρθρο 59 της Συνθήκης. Η απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών⁴³, της ίδιας ημερομηνίας επεσήμανε ότι ισχύει το ίδιο⁴⁴ στη περίπτωση της δημιουργίας αποκλειστικών δικαιωμάτων⁴⁵.

65. Υπό τις συνθήκες αυτές, προκειμένου να συμβιβάζεται η καθιέρωση μονοπωλίου με το άρθρο 59 της Συνθήκης ΕΟΚ, πρέπει να δικαιολογείται από επιτακτική ανάγκη που απορρέει από το γενικό συμφέρον. Θα παρατηρήσω ότι το Δικαστήριο έκρινε ότι η προστασία του περιβάλλοντος στον τομέα

της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων αποτελεί τέτοιου είδους επιτακτικό λόγο, ικανό να δικαιολογήσει περιορισμούς⁴⁶. Δεν θα μπορούσε δε να ισχύει κάτι διαφορετικό στον τομέα της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Υπενθυμίζω συναφώς την απόφαση ADBHU⁴⁷, με την οποία η προστασία του περιβάλλοντος — στον τομέα της διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων — αναγνωρίστηκε ως λόγος ικανός να δικαιολογήσει περιορισμούς⁴⁸ στη γενική αρχή της «ελευθερίας του εμπορίου»⁴⁹.

66. Δεν αμφισβητώ, επί του σημείου αυτού, ότι το σύστημα των μονοπωλίων κατά ζώνες μπορεί, όπως ήδη προκύπτει από το άρθρο 5, σε συνδυασμό με την τρίτη και έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, να ευνοήσει την προστασία του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, η ρύθμιση αυτή έχει εξ ορισμού ως σκοπό να παρέχει στις επιλεγείσες επιχειρήσεις τη δυνατότητα, παρά την υποχρέωση συγκεντρώσεως την οποία υπέχουν — η οποία αφορά επίσης τις μη συμφέρουσες οικονομικώς ποσότητες χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων — να ασκούν τις δραστηριότητές τους αποδοτικά. Ενθαρρύνει, κατά τον τρόπο αυτόν, τις επιχειρήσεις να επιζητούν να αποκτήσουν άδεια η οποία συνδυάζεται με υποχρέωση συγκεντρώσεως. Μπορεί έτσι να συμβάλλει στην πλήρη συλλογή των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων, σύμφωνα με τα άρθρα 2, 3 και 4 της οδηγίας (όσον δεν μπορούν να διατεθούν κανονικά με άλλον τρόπο).

67. Ωστόσο, το μέτρο αυτό, θεωρούμενο από το ανωτέρω πρίσμα, δεν δικαιολογείται παρά μόνο αν ανταποκρίνεται στην αρχή

42 — Απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991 επί της υποθέσεως C-76/90, Säger κατά Demmeyer (Συλλογή 1991, σ. I-4221, σκέψη 12).

43 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Ιουλίου 1991, υπόθεση C-353/90 (Συλλογή 1991, σ. I-4069).

44 — Αντιθέτως προς την πλειονότητα των αποκλειστικών δικαιωμάτων που χορηγεί ο νόμος, το επίμαχο εν προκειμένω μέτρο δεν αποκλείει εντελώς τον ανταγωνισμό, αν και τον περιορίζει από τη στιγμή της χορήγησής της (αποκλειστικής) αδείας. Η ιδιομορφία αυτή αστόχο δεν τροποποιεί σε τίποτα την εφαρμογή των αρχών που μόλις παρατέθηκαν.

45 — Σκέψεις 22 έως 24 και 25, πρώτη φράση, της αποφάσεως Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών. Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο επανέλαβε και πάλι ότι το άρθρο 90, παράγραφος 1, δεν παρέχει αυτό καθαυτό κριτήριο εκτίμησεως των αποκλειστικών δικαιωμάτων (σκέψεις 33 επ.).

46 — Απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1988 επί της υποθέσεως C-302/86, Επιτροπή κατά Δανίας (Συλλογή 1988, σ. I-4607, σκέψεις 8 επ.).

47 — Συλλογή 1985, σ. 531 επ.

48 — Βλ. σκέψη 13 της αποφάσεως, σ. 549, καθώς και τις προτάσεις, σ. 534, δεύτερη στήλη.

49 — Βλ. σκέψη 9 της αποφάσεως.

της αναλογικότητας, πράγμα που σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι είναι *αναγκαίο* για την επίτευξη του προαναφερθέντος στόχου⁵⁰. Το άρθρο 5 της οδηγίας λαμβάνει υπόψη το στοιχείο αυτό εξαρτώντας την καθιέρωση ενός συστήματος ζωνών από την προϋπόθεση ότι οι στόχοι που καθορίζονται στα άρθρα 2, 3 και 4 δεν μπορούν να επιτευχθούν διαφορετικά.

68. Υπό τις συνθήκες αυτές θα έπρεπε ίσως να δοθεί μία απάντηση υπό το πνεύμα αυτό στο αιτούν δικαστήριο το οποίο και θα πρέπει να εξετάσει την αναγκαιότητα του συστήματος των μονοπωλίων ζωνών. Ωστόσο, έχω αμφιβολίες ως προς την ορθότητα της υποθέσεως του άρθρου 5, ότι δηλαδή ένα τέτοιο σύστημα *μπορεί* να είναι αναγκαίο. Με την απόφαση ADBHU, στην οποία το Δικαστήριο κατέληξε να εξετάσει τη νομιμότητα του άρθρου αυτού υπό το πρίσμα της ελευθερίας του εμπορίου, το Δικαστήριο δεν διερωτήθηκε ως προς το αν η υπόθεση αυτή είναι βάσιμη· δεν είχε εξάλλου εκείνη την εποχή κανένα λόγο να το πράξει, δεδομένου ότι το πρόβλημα δεν είχε ανακύψει. Επιπλέον, το Δικαστήριο δεν είχε εκείνη την εποχή αποφανθεί ακόμη, με τη σαφή διατύπωση της αποφάσεως Säger, ότι το άρθρο 59 εφαρμόζεται επίσης και στους περιορισμούς που δεν συνιστούν δυσμενή διάκριση. Υπό τις συνθήκες αυτές, φαινόταν δικαιολογημένο να δείχνει κάποια επιφυλακτικότητα όσον αφορά την πιθανή κήρυξη της ακυρότητας του άρθρου 5 της οδηγίας επειδή θίγει την ελευθερία του εμπορίου⁵¹.

69. Δεδομένου ότι στο παρόν στάδιο της εξέλιξής του κοινοτικού δικαίου, οι επιφυλάξεις αυτές δεν φαίνονται πλέον δικαιολογημένες, πρέπει να εξετασθεί το προαναφερθέν ζήτημα. Θα βασιστώ συναφώς στις

διαπιστώσεις του Δικαστηρίου στις αποφάσεις Inter-Huiles και Rhône-Alpes-Huiles σχετικά με τις επίμαχες στις υποθέσεις αυτές απαγορεύσεις εξαγωγής. Αυτές οι απαγορεύσεις εξαγωγής αποσκοπούσαν όπως και το επίμαχο εν προκειμένω σύστημα μονοπωλίων κατά ζώνες στην εξασφάλιση της αποδοτικότητας ορισμένων επιχειρήσεων· εν προκειμένω, των επιχειρήσεων που είναι επιφορτισμένες με τη διάθεση των ορυκτελαίων. Συναφώς το Δικαστήριο αποφάνθηκε τα ακόλουθα:

«Υποστηρίζεται επίσης ότι η επικρινόμενη ρύθμιση ανταποκρίνεται σε κάποια οικονομική ανάγκη διότι η μόνο η πλήρης συλλογή των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων μπορεί να εξασφαλίσει την αποδοτικότητα των εξουσιοδοτημένων *επιχειρήσεων* για τη *διάθεση* των ορυκτελαίων αυτών και, στη συνέχεια, την πραγματοποίηση των στόχων της οδηγίας. Η *επιχειρηματολογία* αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Πράγματι, τα άρθρα 13 και 14 της οδηγίας προβλέπουν, για την αντιστάθμιση των υποχρεώσεων που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις κατ' εφαρμογή του άρθρου 5, τη δυνατότητα των κρατών μελών να χορηγούν στους επιχειρηματίες αυτούς, χωρίς να παρεμποδίζουν τις εξαγωγές, αποζημιώσεις που να χρηματοδοτούνται σύμφωνα με την αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει"⁵².

70. Το Δικαστήριο επανέλαβε⁵³ τη νομολογία αυτή στον τομέα της διαθέσεως των υπολειμμάτων σφαγής, αν και χρησιμοποίησε λιγότερο σαφή φρασεολογία⁵⁴.

71. Οι ίδιες σκέψεις πρέπει να ισχύσουν οσάκις πρόκειται για την εξασφάλιση της

52 — Βλ. σκέψη 13 της αποφάσεως Inter-Huiles· η υπογράμμιση δική μου.

50 — Απόφαση Säger, σκέψη 15· απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, σκέψη 31· βλ. επίσης την απόφαση ADBHU, σκέψεις 13 και 15, βλ. υποσημείωση 46.

53 — Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1987 επί της υποθέσεως C-118/86, Openbaar Ministerie κατά Nertsvoederfabriek Nederland (Συλλογή 1987, σ. 3883, σκέψη 16).

51 — Τότε είχαμε χρησιμοποιήσει την έκφραση «θεμελιώδες δικαίωμα για την ελεύθερη άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων»: Συλλογή 1985, σ. 532 (534).

54 — Ο γενικός εισαγγελέας Vilara εκφράστηκε ευκρινέστερα, βλ. προτάσεις του, σ. 3894, 3901, σημείο 62, παραπέμποντας στην υπόθεση Inter-Huiles.

αποδοτικότητα των *επιχειρήσεων συγκεντρώσεως*. Η προπαρατεθείσα νομολογία φαίνεται να στηρίζεται στη γενική σκέψη ότι το κράτος δεν μπορεί να περιορίζει τις θεμελιώδεις ελευθερίες της Συνθήκης με μέτρα τα οποία εξασφαλίζουν την αποδοτικότητα, παρὰ μόνο υπό πολύ αυστηρές προϋποθέσεις⁵⁵. Συγκεκριμένα, το κράτος δεν μπορεί να χρηματοδοτεί την παροχή υπηρεσιών — οι οποίες χωρίς την κρατική σύμπραξη δεν προσφέρονται στην αγορά διότι δεν είναι αποδοτικές⁵⁶ — αποκλείοντας τον ανταγωνισμό τον οποίο ευνοεί η Συνθήκη χάριν των θεμελιωδών ελευθεριών, αλλ' αντιθέτως πρέπει, ενδεχομένως, να καταβάλει το τί-

μημά τουςαυτό το ίδιο⁵⁷. Όπως προκύπτει από το άρθρο 14 της οδηγίας, το κράτος μπορεί — και οφείλει — να μετακυλίσει τις επιβαρύνσεις αυτές σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

72. Εξετάζοντας την κατάσταση από αυτή την οπτική γωνία, δεν φαίνεται αναγκαίο, για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος, να συνοδεύεται η υποχρέωση συγκεντρώσεως με μονοπώλιο της συγκεκριμένης επιχείσεως. Συνεπώς, η παραχώρηση του μονοπωλίου αυτού αντιβαίνει προς το άρθρο 59.

Γ — Πρόταση

73. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο ερώτημα που υπέβαλε το *cour d'appel de Douai* την ακόλουθη απάντηση:

Το άρθρο 59 της Συνθήκης απαγορεύει διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες προβλέπουν ότι, όταν η συγκέντρωση των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων εξαρτάται από τη χορήγηση αδειάς η, οποία αφορά μία από τις ζώνες του εθνικού εδάφους που έχουν καθοριστεί προς τούτο και η οποία περιλαμβάνει την υποχρέωση συλλογής των ποσοτήτων των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων που παραδίδονται εντός της ζώνης αυτής, μπορεί να χορηγηθεί μία μόνο άδεια συγκεντρώσεως για κάθε μία από τις ζώνες συγκεντρώσεως.

55 — Στο ίδιο πνεύμα η απόφαση της 10ης Ιουλίου 1984 επί της υποθέσεως 72/83, *Campus Oil* (Σύλλογη 1984, σ. I-2727), σκέψεις 44 επ. Η απόφαση αυτή στηρίζεται στην ιδιαιτερότητα της αγοράς πετρελαίου, χαρακτηριζόμενη από έντονη εξάρτηση από τρία πετρελαιοπαραγωγά κράτη (βλ. σκέψεις 38 έως 41 της αποφάσεως). Εν προκειμένο, η κατάσταση δεν παρουσιάζει τέτοια ιδιομορφία. Βλ. επίσης την απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 1990 επί της υποθέσεως C-347/88, *Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας* (Σύλλογη 1990, σ. I-4747, σκέψεις 47 έως 49).

56 — Πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ της περιπτώσεως αυτής και των περιπτώσεων στις οποίες μη οικονομικά συμφέροντα μπορεί να δικαιολογούν την καθιέρωση μονοπωλίου, επί παραδείγματι, λόγοι αντιλόμενοι από τη δημόσια ασφάλεια, από πολιτιστικούς ή κοινωνικούς λόγους. Το Δικαστήριο έλαβε θέση επί του σημείου αυτού στο παρελθόν επί ευκαιρία της εξετάσεως των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν τον ανταγωνισμό· βλ., συναφώς, την ενδέλεχη ανάλυση του γενικού εισαγγελέα *Tesauo* επί της προαναφερθείσας υποθέσεως *Corbeau*.

57 — Βλ. σκέψη 46 της αποφάσεως *Campus Oil*.